

מראי מקומות - מגילה

ג:

א. עתה באתי

פטור מכל המצוות, ואף אם רוצה להחמיר על עצמו קיי"ל דאינו יכול, וא"כ איך יעשה מצות מילה, הא אינו מחוייב בה עכשיו. אלא דכ' להוכיח מברייתא זו דלא כן, דבציור דברייתא הא מת לו מת, וא"כ הרי אונן הוא, ומ"מ צריך להמשיך ללכת למול את בנו, וא"כ ברייתא מפורשת היא דבכה"ג יכול למול את בנו. וביאר דמוכרחין אנו לומר דמה דאונן פטור מכל המצוות אינו חוק ולא יעבור, אלא דבאמת יש מצוות פרטיות שעדיין חייב בהם, ולענין מילה, כיון דע"י המילה לא ידחה שום דבר מצרכי המת, ועוד דהרי אמרי' בה דורזין מקדימין למצוות, א"כ שפיר י"ל שלא יפטר ממילת בנו. וע"ש שג"כ הביא ראי' מהברייתא שהובאה בריש כתובות, דהיכא דהוא אונן על אביו או אמו עושין החתונה ואח"כ קוברין את המת. ואיך עושין כן, הרי אונן הוא, וא"כ איך עושה מצות נישואין ובעילת מצוה, אע"כ כנ"ל, דלאו בכל מצוות אמרי' כן.

ד. ת"ל לאחותו, לאחותו הוא דאינו מיטמא, הא למת מצוה מיטמא

כ' התורה תמימה (על פסוק זה) "ויש להוסיף מה שסמך לדרוש פרטים אלה, שחיתת הפסח ומילת הבן, ממלת ולאחותו, ע"פ מ"ש במדרש שיר השירים (ה', ב') על הפסוק פתחי לי אחותי רעייתי וגו', ודריש שם כל התוארים שבאותו פסוק לענין התקשרות ישראל להקב"ה ע"י המצוות, ודריש אחותי, שנתאחו לי במצרים בשתי מצות, בדם הפסח ובדם המילה, והוא מלשון התחברות ודבק, וזה מרמז כאן במלת ולאחותו, כלומר אפי' שתי המצות אלו המאחים את ישראל להקב"ה נדחים מפני מת מצוה".

ה. מקרא מגילה ומת מצוה, הי מינייהו עדיף

ומסיק הגמ' דמת מצוה עדיף. וכ' הרמ"א (או"ח תרפ"ז, ב') בשם הרא"ם, דמה דמת מצוה עדיף היינו דקוברים המת מצוה קודם קריאת המגילה, אבל אם נמצא דלא יהי' יכול לקרות המגילה כלל אם יקבור המת מצוה תחלה, אז נדחית קבורת המת מפני הקריאה, דיכול לקבורו בלילה. אבל המשנה ברורה שם כ' דכמה אחרונים חולקים על זה וסוברים דאפי' באופן דנדחה מקרא מגילה לגמרי, מ"מ מת מצוה קודם, משום כבוד הבריות.

ו. גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה

כ' רש"י דהיינו הלאו דלא תוכל להתעלם. והק' המהרש"א, דהא בגמ' בברכות מסיק דאי"ז ראי', דשאיני התם דכתיב והתעלמת, והו"ל לרש"י לומר דדוחה ל"ת שבתורה, דהיינו לא תסור, וכמש"כ הר"ן (ב: בדפי הר"ף), והניח בצ"ע.

המשך בעמוד הבא

פרש"י, על של עכשיו באתי. אבל תוס' פי' ד"עתה" מרמז למה שכ' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, והשירה היינו התורה. והעיר הפוניבז' רב (הובא בזכרון שמואל עמ' תקע"ד), דהא תוס' לעיל כ' דמה דיהושע רמז בשאלתו לבטול תורה, היינו ממה שאמר ה"לנו" אתה, וכמו שכ' תורה צוה לנו משה, ולמה שינה המלאך הרמז. וביאר, דבא המלאך לומר ליהושע, דמה שביטלו תורה בשעת מלחמה הי' משום שלא היו מעריכים התורה כדבעי, אלא כירושא בעלמא, וכמו שאמר יהושע ה"לנו", מתורה צוה לנו וכו' מורשה. אבל המלאך השיב לו דהתורה היא באמת שירת החיים של כל ישראל, ואם הי' הנהגתם בזה האופן, לא היו מבטלין מעיקרא. וע"ע בתורת חיים בסנהדרין (מד:), שכ' דאולי בעצם היו לומדין גם מקודם, אלא שלא היו מעמיקין כדבעי, וזה הי' התביעה, ולכן אמרו מלמד שלן בעומקה של הלכה.

ב. לא קשיא, הא דרבים הא דיחיד

פרש"י, דהתם כל ישראל הוו. וביתר ביאור כ' הר"ן (ב:), דמאי דאמרי' דת"ת עדיף מעבודה, זה רק ת"ת של כל ישראל, אבל בלא"ה איכא ק"ו ומבטלין ת"ת, ואפי' של ציבור [דומיא דבית רבין] נחשב ת"ת של יחיד.

ולכא' למסקנת הגמ' יש לחלק בין ת"ת דרבים לת"ת דיחיד, דמבטלין ת"ת דיחיד למקרא מגילה, ולא ת"ת דרבים. אבל הרמב"ם (מגילה א', א') אינו מחלק, ודייק הלחם משנה דס"ל דגם ת"ת דרבים מבטלים למקרא מגילה. והביא ראי' מהגמ' לקמן, דשואלת הגמ' מת מצוה ומקרא מגילה, הי מינייהו עדיף. והנה, קיי"ל דמבטלין אפי' ת"ת דרבים למת מצוה, ואם באמת אין מבטלין ת"ת דרבים למקרא מגילה, א"כ מהי השאלה, הא ודאי מת מצוה עדיף, אע"כ דעכשיו ס"ל להגמ' דאף ת"ת דרבים מבטלים מפני מקרא מגילה (ולכא' כוונתו לומר דהגמ' חזרה עכשיו לומר דאף ת"ת דרבים מבטלים מפני מ"מ). אולם ע' בקובץ (הובא בספר הליקוטים במהד' ש"פ) שכ' ליישב ע"פ מש"כ הר"ן שהבאנו לעיל, דת"ת דרבים דסוגיין היינו ת"ת דכל ישראל [והביא כן מהמאירין], וא"כ יש ליישב שי' הרמב"ם בפשיטות, דכיון דדבר זה, שיהי' ת"ת דכל ישראל, הוי מלתא דלא שכיחא כלל, א"כ שפיר שייך לסתום דמבטלין ת"ת מפני מקרא מגילה.

ג. הרי שהלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו

ושמע שמת לו מת, יכול יטמא, אמרת לא יטמא ע' בשו"ת מהרש"ל (סי' ע') דדן באונן שהי' לו בן למול, דכ' דלכא' אינו יכול למולו עד לאחר הקבורה, שהרי קיי"ל דאונן

מראי מקומות - מגילה

ג: (המשך)

ז. כל הנראה עמו

כ' הראש יוסף להעיר על לשון "נראה עמו", דהול"ל נראה לו, וציין לע' בפמ"ג (או"ח תרפ"ח, מ"ד ג'), וכ' שם ד'נראה עמו' משמע שיכול לראות העיר והכרך ביחד כשהוא בעיר, ע"ש באריכות.

ח. שיושבת בנחל

ע' בטורי אבן שהעיר דלענין דין זה דמגילה אמרי' דהיושבת בנחל נגררת בתר העיר שיש בה חומה, אבל לענין תקיעת שופר בירושלים בשבת, אמרי' דהיושבת בנחל נתמעטה, ואינו יכול לתקוע שם בשבת, ומ"ש. וכ' דהחילוק הוא, דאם יהי' פורים למקום א', ובסמוך לו יהי' יום חול, יהיו נראים דברי חכמים כחוכא, משא"כ תקיעת שופר, שהיא שעה א' ביום, ואינו ניכר כ"כ החילוק בין מקום למקום, א"כ לא תהיה תקנת חכמים כחוכא, ע"ש עוד בזה.

ט. כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר

נח' הראשונים במאי קאי. רש"י פי' דקאי על בתי ערי חומה. וכ' הרשב"א, דמה דהוכרח רש"י לומר כן, הוא משום דלקמן (ה) מחלק בין דין חומה במקרא מגילה לדין חומה בבתי ערי חומה, דלענין מקרא מגילה תלוי אם למעשה מגנו או מגלו, ודלא כבתי ערי חומה. אבל תוס' ביארו דלענין מגילה איירי. ומה דסמוך ונראה מהני לגבי מקרא מגילה, הגם דלא מהני לענין בתי ערי חומה, ביאר הרשב"א שהוא משום דכל הסמוך ונראה לכרך ג"כ מייגנו מחמת חומות הכרך, משום דבשעת מלחמה היו יכולים להתאסף לערי המבצר.

י. ולא שישב ולבסוף הוקף

הק' הר"ן (ב. בדפי הר"ף, ד"ה אבל), א"כ איך קורין המגילה בט"ו בעיירות שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, דלמא ישבו ולבסוף הוקפו. ותי' דשיבת עכו"ם לא הוי' ישיבה, ולכן נמצא דכל העיירות שהיו מוקפות חומה אז הוו מוקפות ואח"כ נתיישבו.

וע"ע בטור (או"ח תרפ"ח, א' [ב]) בשם המהר"ם מרוטנברג דעיר שישב בה על דעת להקיפה ג"כ נקרא הוקף ולבסוף ישב, והוי' לה דין עיר חומה.

יא. כרך שאין בו עשרה בטלנין נדון ככפר

כ' תוס' דמיירי בסתם כרכים האמורים בתלמוד, דהיינו עיירות גדולות, אבל כרכין המוזכרים כאן במס' מגילה, דהיינו מוקפין חומה, אין נפק"מ אם יש בו עשרה בטלנין או לא. וכ' הר"ן (ב. בדפי הר"ף ד"ה ומיהו) דאפשר דטעמם של תוס' הוא כדי לחלוק כבוד לא"י, דאפי' היכא שאין בהכרך י' בטלנין, דחרוב מיושביה, מ"מ לעולם קורין בט"ו. אולם הר"ן עצמו חולק וס"ל דגם כרך שאין בו עשרה בטלנין יש בו קולא דכפר, ויכול להקדים ליום הכניסה, ואם אינו רוצה להקדים, יכול לקרות בט"ו. אולם הביא שי' ג', שהיא שי' הרמב"ן, דס"ל דכרך שאין בו י' בטלנין אינו כרך כלל, ואם אינו רוצה להקדים ליום הכניסה, אז הוי' יומו י"ד. והק' עליו הר"ן, דהא עכשיו המנהג הוא בערים בא"י שהיו מוקפין לקרות בט"ו, אע"פ שאין בהן עשרה בטלנין, ולפי הרמב"ן איך עושין כן, ע"ש מש"כ ליישב.